

Na Ortigari, bojišču slovenskega pešpolka

Nad italijanskim mestom Asiago, v južnem delu Dolomitov, je junija leta 1917 v boju za goro Ortigaro na avstro-ogrski strani sodeloval tudi 17. pehotni polk, ki so ga sestavljali večinoma Slovenci. Italijani so zato eno od dolin pod goro Ortigaro, čeprav so se bojevali na nasprotni strani, imenovali Slovenska dolina. Konec julija so jo obiskali člani Združenja vojaških gornikov Slovenije.

JOŽE KOŠNJEK

Gora Ortigara je s svojimi 2106 metri višine eden od dvatisočakov v južnem delu italijanskih Dolomitov na območju Marostice nad mestom Asiago. Vendar ima v italijanski zgodovini 20. stoletja poseben pomen. Boj za osvojitve njenega vrha v leta 1916 in v prvem delu leta 1917 med Italijani, ki so aprila leta 1915 preklicali sporazum o vojaškem sodelovanju z Avstro-ogrsko monarhijo in Nemčijo in napovedali vojno svoji nekdanji zaveznici, in vojaki habsburške monarhije je bil najbolj silovit in krvav na Tirolski fronti. Zgodovinarji in vojaški strokovnjaki jo postavljajo ob bok Soški fronti.

Boj za Ortigaro je bil vrhunec bojev med Italijani in vojaki dunajske monarhije, ki so se začeli maja leta 1916 z veliko avstroogrsko ofenzivo proti dobrih 50 kilometrov oddaljenim Benetkam. Avstrijci so zelo hitro premagovali italijansko obrambo in že dosegli beneško nižino, ko jim je zaškripalo v Galiciji na vzhodni fronti in so morali del vojaštva preseliti tja. To so izkoristili Italijani in potiskali Avstrijce nazaj v Dolomite. Ti so se junija utrdili na vrhovih na črti od Campanara in Ortigare do Monte Chiese in sosednjih vrhov. Fronto so utrdili s številnimi bunkerji, Italijani pa so na nasprotni strani v skale vklesali na kilometre strelskih jarkov in zgradili okrog 700 kilometrov cest za oskrbo svoje vojaščine. Italijanski vojaški zgodovinarji so zapisali, da je italijanski vojski na območju Ortigare vsak dan okrog 50.000 mul nosilo hrano in vojaško opremo, med drugim kar 17.000 obrokov kruha.

Italijani s poveljnikom vojske, grofom, generalom in kasnejšim maršalom Luigijem Cadorno in generaloma Cornaro in Di Giorgiem na čelu so vztrajali na zavzetju Ortigare. Vsi poskusi leta 1916 so se končali z velikimi žrtvami in z rastočo nejevoljo med vojaki. Tudi zima 1916/1917 je bila zelo huda. Snega je bilo nad 10 metrov in veliko vojakov je pobrala »bela smrt« kot so rekli mrazu in snežnim plazovom. Zato so za odločilen napad izbrali 10. Juni 1917j. Po silovitem topovskem obstreljevanju je pehota napadla in rinila v redko poraščena skalna pobočja in množično umirala pod streli iz dobro varovanih avstrijskih položajev. Znova in znova, vendar na vrh Ortigare in sosednje Monte Chiese ni mogla. Italijani so za krajši čas osvojili le manjši del avstrijske obrambne linije. 24. junija so Avstrijci z nepričakovanim in rušilnim topovskim napadom ter takojšnjim jurišem pehote presenetili Italijane še v jarkih in jih pognali v beg proti dolini Valle del' Agnella (Dolina ovc). Italijanska vojska je bila naslednji dan dokončno poražena. Zgodba o Ortigari je bila v Italiji nekaj let zavita v molk. Šele po letu 1920 je bila ovenčana s slavo. Italijanska vojska, ki je napadala s 300.000 možmi, jih je zgubila 24.216, od katerih jih je bilo 2800 ubitih, na tisoče pa ranjenih, zajetih ali pogrešanih. Avstrijci, čeprav jih je bilo trikrat manj, le okrog 100.000, so zgubili 8577 vojakov, med katerimi je bilo 992 mrtvih in 6200 ranjenih. Bili so zmagovalci, vendar so vojno končali kot poraženci. Avstrijsko-ogrska monarhija je razpadla, zmagovalci Ortigare pa so postali ujetniki svojih nekdanjih zaveznikov.

»Carjeviči« med branilci Ortigare

V bunkerjih in strelskih jarkih Ortigare in bližnje Monte Chiese se je pisala tudi slovenska vojaška zgodovina. V bojih sta na avstro-ogrski strani sodelovala 17. pešpolk (Das k.u.k. Infanterieregiment Nr. 17) in 7. Lovski bataljon (FJB 7), v katerih so bili večinoma Slovenci. Še posebno znan in spoštovan je bil 17. pešpolk, ki so mu na cesarskem Dunaju rekli tudi »železni polk« in so nasploh cenili vojaške sposobnosti Kranjcev. Polk so v cesarski hiši radi povezovali z odraščajočim in nedavno umrlim kronskim princem Ottom von Habsburgom, rojenim leta 1912 in nesojenim avstrijskim cesarjem. Vojakom, »kranjskim Janezom« so zato rekli tudi »cesarjeviči« ali »cesarjevičev polk«. Tudi v uradnem imenu regimenta piše »Cesarsko kraljevi pehotni polk Kronprinz Nr. 17«.

Rojstni datum slovenskega »regimenta« je leto 1817, ko je cesar Franc I. v novo naborniško območje združil Štajersko, Koroško, Kranjsko in Primorsko in ukazal, da morajo v teh krajih zbrati dovolj fantov in mož za 5 pešpolkov, med katerimi je bil tudi 17., za dva konjeniška polka, za topniški polk in za dva lovška bataljona. 17. pešpolk se je leta 1817 zbral v Ljubljani in nato do začetka prve svetovne vojne deloval v različnih krajih habsburške monarhije. V polku je bilo skoraj 82 odstotkov Slovencev, 11,5 odstotka Nemcev, dobre štiri odstotke Bosancev in nekaj Madžarov. To je bil resnično »slovenski polk«. Leta 1915 je bil poslan na Soško fronto, marca leta 1916 pa na Tirolsko. Leta 1917 se je bojeval na Monte Chiesi in na Ortigari, nato pa na Piavi. Po kapitulaciji Avstro-Ogrske je večino zajetih vojakov čakalo tudi do dve leti ujetništva. Leta 1920 je tedanja jugoslovanska oblast z ustanovitvijo Ljubljanskega polka in z uvedbo poveljevanja v srbsčini prekinila tradicijo 17. pešpolka.

Dolina slovenskega regimenta

Za italijanske Alpine, najbolj slaven rod italijanske vojske, ki je leta 1916 in 1917 žrtvoval največ vojakov v bojih za Ortigaro, so ti kraji sveti. Z občudovanja vredno spoštljivostjo ohranjajo spomine na svoje trpeče in pokojne tovariše, pa tudi na vojake na nasprotni strani. Italijanski alpini, vojaški gorniki, združeni v skoraj 300.000 članski organizaciji ANA, so v znak spoštovanja in časti vojakom 17.slovenskega polka dolino pod goro Monte Chiesa imenovali Dolina degli Sloveni ali Slovenska dolina! Za ohranitev tega naravno in zgodovinsko pomembnega območja je bil sprejet posebni državni zakon . Sedaj računajo še na evropska sredstva. Glavno breme skrbi za ohranitev spomina na Ortigaro ostaja na alpinih, ki vsako leto brezplačno urejujejo kraje visoko v gorah, kjer so potekali boji. Italijani vzorno vzdržujejo slavne, med prvo svetovno vojno zgrajene gorske ceste »mulatere«, po katerih je mogoče s terenskimi vozili priti skoraj 3000 metrov visoko, čeprav pogosto na robovih prepadov, ko človeku ob pogledu navzdol zastane dih. V vzdrževanje spominskega območja Ortigare vključujejo tudi vojaške gornike iz tistih sosednjih držav, ki so si bile v času vojne sovražnice.

Vojaški gorniki očistili Slovensko dolino

Zaradi dobrega sodelovanja Združenja vojaških gornikov Slovenije (ZVGS) in italijanskih alpinov v Mednarodnem združenju vojaških gornikov (IFMS) ter zaradi dolžnosti ohranjanja spomina na padle gornike, ne glede na kateri strani se je kdo bojeval, je devet članov Združenja vojaških gornikov Slovenije, med katerimi sta bila tudi predsednik in podpredsednik Združenja brigadir **Janez Kavar** in polkovnik **Fedja Vraničar**, konec julija obiskala Ortigaro. To ni bilo le srečanje dobrih prijateljev. Slovenski vojaški gorniki so očistili Slovensko dolino in sanirali posledice, ki jih je ostankih položajev in objektov 17. pešpolka povzročile zadnje zime. Povabili so me zraven. Nisem le zapisoval in fotografiral, ampak sem tako kot ostali prijel za orodje . V enem dnevu smo požagali in pokosili zaraščajoče grmovje in travo, odstranili plevel, ki je silil iz betona in razpok med kamni, odstranili skale, ki so ih nalivi zanesli z okoliških bregov in z betonom zapolnili najbolj poškodovane ostanke vojaškega tabora. Ko smo se naslednji dan vrnili v Slovensko dolino, smo najprej obstali na njenem robu. Čeprav je bila samo skala in kamenje, se nam je zdela lepa. Ponosni smo bili, da smo zase, za naše prednike Slovence in za vse tiste, ki so skupaj z njimi v teh krajih trepetali za svoje življenje, mnogi pa so za vedno ostali v teh gorah, storili nekaj plemenitega, dobrega!

V sami dolini in v njeni okolici spominja na slovenske vojake nekaj spominskih plošč. Nad osemdeset let so že postavljene, pa jih še nihče doslej ni poškodoval. V taboru pod goro Monte Chiese na plošči piše: »Cesarsko kraljevi pehotni polk Kronprinz Nr. 17, 2. poljska četa 1916-1917. V sredini skal, vrh gora, polk Cesarjevič si plete slavo. Triglav naš dom si vir solza. Za te bori se vztrajno, vdano«.

Italijanski alpini pod vodstvom **Roberta Genera** so bili enkratni gostitelji. Prebivali smo, v vojaških razmerah seveda, v njihovi postojanki Tre Fontane. Dneve smo začenjali z dvigom zastave njihovega združenja Marostica in Združenja vojaških gornikov Slovenije. Obiskali smo kraje, kjer so se bojevali slovenski vojaki. Italijanski gostitelji so se nam v nedeljo dopoldne na sklepni svečanosti v spomin vsem padlim pod Ortigaro zahvalili za » naš pogum, da smo prišli k njim tako daleč in tako

visoko« in da smo pomagali pri ohranjanju spomina na trpeče vojake v letu, ko Italija praznuje 150-letnico združitve. Prihodnje leto znova pridite, je dejal ob slovesu predsednik združenja alpinov območja Marostica **Fabio Volpato**. Brigadir Janez Kavar se je v našem imenu, v imenu slovenskih vojaških gornikov in v imenu vseh Slovencev zahvalil Italijanom, ker so omogočili odkrivanje dela skupne vojaške zgodovine Slovenije in Italije. Za nas Slovence, ki smo eden najmanjših narodov v Evropi, je nekaj izjemnega dejstvo, da se je v dolini daleč od nas, visoko v gorah, ohranila slovenska beseda, zapisana pred skoraj devetdesetimi leti, je povedal Janez Kavar.

Za Slovensko dolino pod Ortigaro drži sporočilo vojakov gornikov, da v vojni ni poražencev ali zmagovalcev, ampak so le vojaki, ki so se borili, trpeli in umirali na dveh straneh!